

szükség, kiegészítve a könyvben elkezdett munkát, hiszen Andrassy életének egyes „jobban feldolgozottak” vélt fejezetei legalább annyira fontosak, mint miniszterelnöki pályafutása. A politikus karrierjét továbbá érdemes lenne – a külföldi történetírókhoz hasonlóan – magánéleti eseményekkel kiegészítve, tágabb kontextusban elemezni. A könyv tehát remek apropó lehet arra, hogy a hazai történészek ezen az ösvényen elindulva járuljanak hozzá a 19. század és az Osztrák-Magyar Monarchia történetének globális kutatásához.

Bordás Bertalan

történész, doktorandusz
Pécsi Tudományegyetem

¹ A régebbi munkák közé tartozik William Norton Medlicott könyve (*The Congress of Berlin and After. A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement. 1878–1880.* F. Cass., London, 1963.), valamint Richard Millman írásai a keleti kérdésről és a berlini kongresszusról (pl. Britain and the Eastern question. 1875–1878. Oxford, 1979.), az újabbak közé például Milos Ković angol-balkáni kapcsolatokkal foglalkozó munkája (*Disraeli and the Eastern Question.* Oxford University Publ., Oxford, 2011.).

² Először a francia–porosz háború esetében, amikor Andrassy a képviselők előtt ködösített a delegációkban lezajlott politikai harcról, és a saját politikai semlegességét kommunikálta, Beust közös külügyminiszter valós, beavatkozáspárti álláspontját elfedve (ld. az ismertetett munka 179–183. lapjait).

Protestant Identity and Community Learning
Protestáns identitás és közösségi tanulás
The Effects of Reformation on Education Today
A reformáció hatásai napjaink oktatására és nevelésére
Pusztai Gabriella, Kozma Tamás, szerk.

Hungarian Educational Research Journal Vol. 7 (2017) Supplement 2

(<http://herj.lib.unideb.hu>)

A Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesületének nemzetközi szakfolyóirata tematikus számmal tiszteltette a reformáció félévezredes jubileuma előtt. Ez a tény önmagában talán kevésbé keltené fel olvasó figyelmét, hiszen a protestáns iskoláztatás vizsgálata hazánkban a

neveléstörténet hagyományos témakörének számít. Azonban, amint arra a szám alcímei utalnak, a történeti forrásanyag feltárásának igénye mellett, e vállalkozásnak szintén aktualitást ad az újra kiterelítődött egyházi iskolahálózat kutatása. Azok a nevelésszociológiai vizsgálódások váltak aktuálissá, melyek az

egyházi iskolafenntartókra bízott oktatási intézmények munkájának eredményességére, tanulók tudására, jellemük alakulására, a társadalmi mobilitásra gyakorolt hatásukra vonatkoznak. Ezek az elemzések joggal tarthatnak igényt mind az iskolafenntartók, az oktatás- és társadalompolitika szereplői, mind a pedagógusok, a diákok, a gyermekeiket ma iskoláztató családok figyelmére.



A folyóiratszám tizenhárom magyar és kilenc angol nyelvű tanulmányt tartalmaz. Az inkább rövidebb, mint hosszabb terjedelmű írások címeit és rezüméit mindkét nyelven megtalálhatjuk. A folyóirat nemzetközi jellege, valamint a magyarországi reformáció és protestantizmus kutatására vonatkozó szakirodalom hiányosságai okán

csak sajnálhatjuk, hogy a folyóiratszámában nem érvényesült még következetesebben az angol nyelv használata. A szerkesztői törekvéseket dicséri a szám huszonegy szerzőjének sokirányú toborzása és témaválasztása. A tanulmányírók közül többen kötődnek a Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézetéhez, ahol évek óta koncentráltan foglalkoznak kapcsolódó vizsgálatokkal. Nagy számban vannak jelen a sárospataki és a debreceni református kollégium tagintézményeinek munkatársai, ami azt is jelenti, hogy a tematikus szám létrehozása állami és egyházi szakmai műhelyek együttműködésének eredményeként valósult meg. A szerzőknek, a neveléstudomány különböző részterületeire irányuló témafelvetései jól érzékeltetik a reformációnak a kérdéskör egészére érvényes befolyását.

A szerkesztők – Pusztai Gabriella és Kozma Tamás – a beérkezett írásokat négy tematikus egységbe rendezve adják közre: hagyomány és korszerűség, protestáns felsőoktatás, vallás és pedagógia, iskola és eredményesség. Rövid bevezető írásukban arra hívják fel a figyelmet, hogy a történeti hatáselemzések és az aktuális társadalomtudományi vizsgálatok egyaránt összefüggést mutatnak ki a protestáns vallásgyakorlás és a közösségi tanulás iránti igény, illetve a vallási közösséghez tartozás és a demográfiai, iskolázottsági, foglalkoztatottsági „teljesítményben” tetten érhető morális elköteleződés között.

Érdemes a kiadványt néhány írás rövid tartalmi bemutatása által is jellemeznünk. Az első tematikus egység hét tanulmánya a protestáns elemi-, és középiskolai oktatás történelmi előzményeire összpontosít. Bodorik Sándor Mezőtúr iskoláztatási hagyományait és az 1992 óta ismét református egyházi fenntartásban működő gimnáziumának közelmúltját tekinti át. A szerző történeti-földrajzi megközelítése jól érzékelteti az olvasóval a regionalitás és az egyházi-művelődési hagyományok szoros kapcsolatrendszerét és hatóerőit. Gaál Izabella a Dóczy Gimnázium újraindításának szervezőtevékenységét mutatja be. Az 1952-ben államosított intézmény az igények és lehetőségek tudatos mérlegelését követően csak 2002-ben, immár koedukált hatosztályos gimnáziumként kezdte meg működésének új szakaszát. Kovács Áron a Tiszáninneri Református Egyházkerület népiskolarendszerének fejlődését tekinti át az 1850 és 1914 közötti időszakban. Szemléletesen ábrázolja a régió 1868. évi törvény előtti elemi iskolai állapotát és az új szabályrendszer bevezetésének hatásait. Kitér az iskolák felszereltségére, a tanköteles gyermekekre és iskoláztatási hajlandóságukra, a tanítók képzettségére és a tananyagra vonatkozó adatokra. Rébay Magdolna a Tiszai Evangélikus Egyházkerület által fenntartott eperjesi és nyíregyházi evangélikus gimnázium dualizmus-kori arisztokratáknak koncentrált tanulói körére, többségében római katolikus tanulói

csoport tagjaira és tanulmányaira vonatkozó, számszerűsített kutatási eredmények jó támpontot nyújtanak az iskolák tanulói összetételének és vonzerejének értékeléséhez.

Az ezt követő két írás a Sárospataki Református Kollégiumból kiinduló, a hagyományos iskolai képzési formákon túlmutató 20. századi közművelődési kezdeményezésekkel foglalkozik. Szatmári Emília az 1935-ben kezdeményezett, és különböző tényezőknek köszönhetően országos mozgalommá fejlődő tehetséggondozó, és -mentő munka indításpolitikáját, gyakorlatát, kibontakozását ismerteti. Győri István a főiskola 1936 és 1950 közötti vándorkönyvtári mozgalmát és ránk maradt dokumentumait mutatja be, mely által a Kollégium vonzáskörzetébe tartozó, rendkívül elhanyagolt települések lakosságát gyakorlatias módon tudták támogatni.

Tótor Imre írásában a romániai közoktatás rendszerszintű szabályozásának változásait és a protestáns iskolafenntartók ezekkel kapcsolatos belső oktatáspolitikai és irányítási gyakorlatának alakulását mutatja be.

A protestáns felsőoktatással foglalkozó második tematikus egységhez négy tanulmány tartozik. Bátoriné Misák Marianna írása valójában egy sajátos könyvismertetés. Dienes Dénesnek és Ugrai Jánosnak a Sárospataki Református Kollégium történetével foglalkozó monográfiája – mely 2013-i első kiadása óta már több kiadást is megélt –, bemutatása kapcsán az iskolatörté-

neti kutatások mai létjogosultságát is értékeli. Csorba Dávid a debreceni és a sárospataki református kollégium koraújkori oktatási modelljét elemzi. Különböző típusú korabeli források vizsgálata alapján újra értékeli a kiterjedt partikulahálózatot működtető anyaiskolák oktatási, nevelési rendszerét. Hangsúlyozza a kooperatív tanulás és a praeceptorok oktatásban betöltött szerepének jelentőségét. Kiemeli, hogy e diáktanítók hatása meghatározó volt a tananyag elmélyítése, a közösségi tanulás gyakorlatának elsajátítása, mint „rejtett tanterv” megvalósítása során.

Hasonlóan figyelemfelkeltő elemzést közöl Kustár Zoltán, aki a magyarországi egyházi felsőoktatás 2014 és 2016 közötti akkreditációja során szerzett tapasztalatait foglalja össze. Tárgyáról a látogató bizottságok által vizsgált dokumentumok és intézményi mutatók rendszeres áttekintése által ad szemléletes képet, és lényeges minőségbiztosítási elemeket emel ki.

A valláspedagógiai összefüggésekkel foglalkozó tanulmányokat gyűjtő harmadik tematikus egységet Forray R. Katalin tanulmánya vezeti be, melyben a különböző egyházak által fenntartott cigány szakkollégiumi rendszer létrehozását és szerepét emeli ki. A cigányság felsőoktatási sikerességét szolgáló intézményhálózat tényszerű bemutatása után, a roma népesség vallási megújulását érzékeltető interjúk következnek. Ezt a jelenséget a szerző a közösségi tanulás új terepeként

értelmezi. Kodácsy-Simon Eszter – Luther gondolatai alapján – a szabadság és felelősség oktatásban betöltött szerepét vizsgálja. Történeti szövegelemző munkájának indoka gyakorlatias: a klasszikus reformatori tanítás alapján, az evangélikus egyház által fenntartott mai iskolák dilemmájára keres időtálló választ.

A bevezetésében kiemelt szempontok miatt külön figyelmet érdemel a negyedik tematikus egység. Itt a mai magyarországi egyházi iskolák eredményességére vonatkozó nevelésszociológiai elemzéseket olvashatunk. Bacsikai Katinka és Pándy Árpád a 2015-i országos kompetenciamérés elemzésével az egyházi elemi iskolák eredményességét és társadalmi hatásait vizsgálják. Az iskolafenntartók és az iskolai eredményesség különbségeinek vizsgálata kapcsán olyan, a nemzetközi nevelés- és oktatáskutatás érdeklődésének a homlokterében lévő részkérdéseket elemeznek, mint amilyen az iskolák társadalmi- és eredményességi homogenitása, vagy a társadalmi háttér alapján elvárt teljesítménytől való eltérés és a hozzáadott érték. Ináncsy-Pap Ágnes az iskolaválasztásra vonatkozó korábbi megfigyelések alapján, egy megyeszékhelyen, négy különböző felekezet által fenntartott általános iskola kapcsán a szülők iskolaválasztási motivációit veszi szemügyre.

Kopp Erika munkája abból a megállapításból indul ki, hogy az egyházi iskolák működésének

eredményességi mutatóit, a közoktatási rendszerben mára elfoglalt jelentős szerepük ellenére, alig kutatták. Foglalkozik az egyházi iskolák helyzetével, az ágazat gyors növekedésének és a különböző felekezetek köznevelési szerepének elemzésével. A záró tanulmány szerzője, Morvai Laura az előzőekben vizsgált adatbázis alapján, már kifejezetten napjaink magyarországi protestáns középiskolai tanulóinak tanulmányi eredményességét teszi elemzés tárgyává. A vizsgálat nem csak a fenntartók alapján választja szét az iskolákat, de a 2010 előtt és után átvett protestáns intézményeket ugyancsak elkülöníti egymástól. A hozzáadott érték jobb érzékelése miatt pedig a tanulók családjának kulturális tőkéjét és az iskolai környezetet is figyelembe veszi. Az így nyert figyelemfelkeltő eredmények látványos különbségeket mutatnak a régebbi és az újabb, illetve a nem protestáns gimnáziumok tanulóinak eredményessége között, melyet az

iskolai környezet figyelembe vétele még szemléletesebbé tesz.

Záró értékelésünkben fontos visszautalnunk az ismertetés során külön is kiemelt tanulmányok eredményeire, illetve a széles szerzői és tartalmi merítés külön értékére. Kritikai észrevételre is ez az utóbbi szempont adhat némi alapot, hiszen a szerteágazó szerzői körből és tematikai sokszínűségből adódó inkoherenciát, néhány tanulmány esetében az egyébként alapos szerkesztői, lektori és korrektori munka során sem sikerült megszüntetni. Összességében az állapítható meg, hogy a bemutatott különszám érvényes módon válaszolt a reformációi jubileum által a mai magyar neveléstudomány számára felvetett kérdésekre.

Baráth Béla

teológus, egyetemi tanár
Debreceni Református
Hittudományi Egyetem